

HOLMÁR ZOLTÁN

A magyar nábob kastélya Kótajban

A kastély eredettörténete

Kótaj északi részén, Bánomváran található a megye egyik legszebb és egyben legtitkosabb kiskastélya. A szakirodalom hivatalosan Ibrányi-Fráter-kúriaként tartja számon, de a népnyelv egyszerűen csak „Piller-kastély”-nak szokta nevezni. Természetesen mind a két elnevezés helyes. Az épületnek az elmúlt két évszázadban több tulajdonosa is volt az Ibrányi, Groák, Hatzel, Körmendy, Mandel, Fráter, Jármay, Tahy és Piller családok révén.¹ A kastély építésének idejével kapcsolatban szinte valamennyi szakirodalom a következőket állapítja meg: „Ibrányi András huszárezredes építtette az 1740-es években. A hagyomány szerint Krakkóban állomásozott, és ott ismerkedett meg egy lengyel ulánus kapitánnyal, aki vendégül látta saját kastélyában. Ibrányinak nagyon megtetszett az épület, rajzokat, méreteket kért róla, majd lengyel mesterekkel felépíttette Kótajban a lengyel kastély mását. A kastélyban a canonica visitatio (egyházlátogatás) megállapítása szerint 1779-ben kápolna is működött.”²

A monográfiák és útikalauzok nyilván a későbbi kastélytulajdonos, ippi és érkeserűi Fráter Zoltán (1875–1924) elbeszélését vehették alapul, csakhogy a XVIII. és XIX. században élt Ibrányiak között egyetlen Andrást sem találunk. Az András egyébként sem volt gyakori név a családban, mindössze egy ilyen nevűt ismerünk, aki a XV. században élt és a nagyhírű Báthory családból választott feleséget.³

A mai monográfiák állításai tehát téves adatot használnak, ugyanis vajai és ibrányi Ibrányi Antal (1773–1841) végrendeletéből kiderül, hogy ő építtette a kótaji kastélyt.⁴ A bánomvárai római katolikus templom építkezéseivel kapcsolatos iratok alapján ezt az időpontot pontosan is ismerjük, ugyanis 1815-ben ócska, düledező házát elbontva, új házának építésébe fogott.⁵ Ennek értelmében az 1779. évi egyházlátogatási jegyzőkönyv szerint nem az Ibrányi-Fráter-kúriában működött a kápolna, mert a római katolikusok a vallásuk gyakorlására ekkor még Ibrányi Antal édesanyjának, Ibrányi Károlyné Krajnik Máriának (1734–1803) a házát vehették igénybe, ahol 1773 óta működött kis kápolna egy ferences rendi szerzetes vezetésével. Nagyobb kápolna csak 1799-ben épült.⁶

¹ NAGY JÓZSEF: Kótaj (Keresztút) helytörténete a XX. századig. Nagyvárad, 2008. 148. [NAGY J., 2008]

² Szülőföldünk, szülőhelyünk Kótaj. Összeáll. Petrusák Magdolna. Kótaj, 2000. 48.

³ NAGY FERENC: Újabb adatok a „magyar nábob” történetéhez. In: Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár Kiadványai – Helytörténeti tanulmányok IX. Nyíregyháza, 1993. 342.

⁴ I. m., 343.

⁵ Egri Levéltár 803/1815. (Acta parochialia. R. Sz. 1246. 246/1815.)

⁶ Soós IMRE: Az egri egyházmegyei plébániák történetének áttekintése. Budapest, 1985. 429–430.

Kazinczy Ferenc (1759–1831)

1800-ban Ibrányi Károlyné Krajnik Mária testvéreinek sógora, Kazinczy Ferenc (1759–1831) író, a magyar nyelvújítás vezéralakja is megfordult Kótajban, aki szintén nem a ma látható kúriában, hanem az 1815-ben lebontott házban szállt meg. Kazinczyt ekkor kufsteini börtönéből jókora kerülőkkel Munkácsra szállították: 1800. június 30-án indultak el, s augusztus 12-én Rakamaznál értek Szabolcs vármegyébe.⁷ Kazinczy a *Fogságom naplója* című önéletrajzi jellegű művében így emlékezik vissza: „Tokajból tehát augusztus 12-én indulánk. (...) Délben már Kótajban valánk. Ibrányi Károlyné asszony kérette, szálljunk oda, de Szulyovszky (Menyhért) nem

akart. Hiába mondtam, hogy az asszony testvére Kraynik sógoromnak, s háza fogadó; ne vonjuk el magunkat. Az asszony ismét s harmadszor is hívata; végre tiszteink is kérék Szulyovszkyt s mentünk. Szulyovszky megszereté a tiszteletes asszonyt, s hálásra is ott maradánk.”⁸ Fráter Zoltán, a későbbi kastélytulajdonos elbeszélése szerint az Ibrányi családnak ez a háza egy háromszobás lakás volt.⁹

1815-ben jelentette be Ibrányi Antal, hogy udvarházával együtt „az udvari kápolnám is beomlott.”¹⁰ Ezzel sürgetővé vált a római katolikus templom építése Kótajban, valamint az Ibrányi család igénye is megnőtt egy új, impozáns kastély megépítésére.

Ibrányi Antal és kastélya

A jelenleg is látható 8 szobás, 290 m² alapterületű, földszintes épületet 1815-ben építtette Ibrányi Antal (1773–1841). A kastélyt a legtöbb szakirodalom – tévesen – copf stílusúnak nevezi, de inkább a Dienes István-féle Szabolcs vármegyét ismertető monográfia megállapítása érvényes rá, amely empire stílusúnak tartja.¹¹ A copf, vagyis klasszicizáló késő barokk a XVIII. század végi építészetre volt jellemző, míg az empire stílus a XIX. század elején hódított Magyarországon, amikor a barokk és copf már letűnt, de a klasszicizmus még nem alakult ki. Ebben az interregnumban épültek empire stílusú kastélyok, így 1815-ben a kótaji is.

A téglalap alaprajzú, kváderkő lábazon álló kastély téglából épült, melynek főhomlokzatát középrizalit emeli ki. Az itt látható három félköríves ablak alatt vakolt, tükrös köténydísz, fölöttük ugyanilyen szemöldökdísz. A rizalit felső részén lévő háromszögletű oromzatban, vagyis a timpanonban az Ibrányi család címere látható: ágak között balra ugró, nyílvezzővel átlőtt nyakú szarvas, fölötte korona. Az oldalszárnyak egye-

⁷ KATONA BÉLA: Szabolcs-Szatmár-Bereg irodalmi topográfiája 2. Ajaktól Zsurkig. Jósa András Múzeum Kiadványai 41. Nyíregyháza, 1996. 73.

⁸ KAZINCZY FERENC: Fogságom naplója. Budapest, 1976. 137.

⁹ NAGY J., 2008, 149.

¹⁰ SOÓS IMRE: Az egri egyházmegyei plébániák történetének áttekintése. Budapest, 1985. 430.

¹¹ DIENES ISTVÁN (szerk.): Szabolcs vármegye. Budapest, 1939. 239.

nes záródású ablaktengelyei között virágfüzérés stukkódísszel ellátott mélyített faltükrök vannak. A két ajtó kőkeretes, kőlépcsőkkel megközelített, fölöttük füzérdíszes szemöldökök láthatóak. Az ablakok egyszerű kőkeretesek, gyámpáros könyöklővel, faltükrös díszű szemöldökkel. A kerti homlokzat architektúrája a főhomlokzatéval azonos, a rizalit timpanonjában azonban körablakot alakítottak ki. A jobb oldalhomlokzat háromtengelyes, a főhomlokzattal megegyező architektúrával, egyszerű barokk vasrácsokkal, míg a bal oldalhomlokzaton két ablaktengely van, köztük két szegmentíves ajtó vezet a dongaboltozatos pincébe. A mindkét végén kontyolt manzárdtető fa padlásablakain volutás faragás van, a nyílások pedig oválisak.

Az épület belsejében a teljes mélységben végighúzódó díszterem két oldalán két-két sor szoba található. A főhomlokzati oldalon két bejárati előcsarnok, egy nagy és egy kis szoba van – ezt a részt később átalakították. A nagyszalon mennyezetére festett grisaille modorú freskók a kilenc műsát ábrázolják. Az oldalfalakat architektonikus festés díszíti, míg a főhomlokzati fal ablakai között

A kastély 2018-ban

szintén grisaille modorú freskók láthatóak. A kerti homlokzati oldalon két-két szoba helyezkedik el. A díszteremben egyszerű barokk ajtószárnyak vannak. A helyiségek síkmennyezetesek.¹² A kilencszobás nemesi udvarház érdekessége, hogy a szimmetrikusan elhelyezett 4–4 szobája közötti helyiség mennyezete lényegesen magasabb a többinél.

A kastélyt valamikor egy kőkerítés vette körbe, melyhez egy díszes kapu is tartozott. Erről a *Nyírvidék* című megyei lap 1923-ban az alábbiakat írta: „A park mellett haladva elfogultan láthatjuk magunk előtt a Fráter család kastélyát, a »Magyar Nábob« manzárdtetős, barokk vonalak nyelvén muzsikáló régi kastélyát, amelynek kapufalán két bronzdísz arról a korról beszél, amikor a kövek is engedtek ridegségükből, hogy a finom vésők akarata és ihlete szerint behangolódjanak a hajló síkok és kecses vonalak játékába.»¹³

A szájhagyomány úgy tartja, hogy valahol a kastély közelében lehetett az a bizonyos vár, vagy földvár, amelyről Bánomvára és a szomszédos Várrét a nevét kapta. Szemerszky János (1894–1966) Kótaj görögkatolikus plébánosa *Historia Domus*ában a falu legészakibb részének Bánomvára elnevezésével kapcsolatban feljegyezte, hogy a faluban élő monda szerint a várat egy Ibrahim nevű török pasa építtette. Amikor el kellett mennie, akkor mondta: „Bánom a váramat,” azért lett a neve Bánomvára. Úgy tartották, hogy a vár az Ibrányi Antal-féle kastélytól északkeletre feküdt; északon és

¹² ENTZ GÉZA (szerk.): Szabolcs-Szatmár Megye Műemlékei II. Budapest, 1987. 30–31.

¹³ Nyírvidék, 1923. szeptember 4. 4.

keleten a Várrét mocsarai, délen és nyugaton várfalak védték. Keresztút 1793-ban készített térképén, a mostani Ibrányi-féle kastély helyén látható is a déli és a nyugati oldalon egy „L” alakú építmény, de ez lehetett az akkori udvarháznak is az alaprajza.¹⁴ A történet úgy tartja, hogy ezen Bánomvár romjaiból épült meg az Ibrányi-Fráter-kúria.¹⁵ A másik legendás történet a Rákóczi-szabadságharchoz kapcsolódik, mely szerint a kastély pincéjéből alagút vezetett a sárospataki várba.¹⁶

A kastély építtetője, Ibrányi Antal (1773–1841) tekintélyes és ismert személyiség volt Szabolcs vármegyében. Nővére, Ibrányi Terézia (1767–1809) fületinczi és loóki Kelcz Károly (1759–1808) insurgens kapitányhoz ment feleségül. Antal kastélyában többször vendégeskedett Jósika Miklós (1794–1865) író is, aki 1817–1823 között Napkoron élt. *Emlékiratában számba veszi a jelesebb szabolcsi famíliákat. Ibrányi Antalról így írt: „A szabolcsiakról lévén szó – még megemlítek néhány családot azok közül, amelyekkel többet valék együtt, s amelyeket magyar szívességükért becsülni tanultam. Igen derék úri ház volt az Ibrányi Antalé, ki maga is tekintélyes férfiú volt, s amennyire tudom igen szeretett és tisztelt úr a megyében.”*¹⁷

Jósika Miklós (1794–1865)

Az 1841-ben gyermektelenül elhunyt Ibrányi Antal végrendeletében a kastélyt és a hozzá tartozó épületeket nővére gyermekeire, Kelcz Józsefre (1787–1847) és Kelcz Máriára hagyta, míg a megmaradó pénzvagyont az unokaöccse, Ibrányi Ferenc (1810–1865) örökölte. Nem tudni, hogy milyen körülmények között, de nem sokkal később Ibrányi Ferenc tulajdona lett a kastély, mert az 1852-es csődeljárásban az épület már az ő tulajdonaként volt feltüntetve. Az ekkor felvett összeírásból értesülünk a kastélyt körbeölelő szép parkról, amelyben díszfák és gyümölcsfák egyaránt voltak: 23 almafa, 14 diófa, 60 körtefa, 27 szilvafa, 1 szederfa, 1 eperfa, 4 tölgyfa, 8 barackfa, 1 kőrisfa, 117 jegenyenyárfa, 12 paraplé akácfa, 100 közönséges akácfa, 309 kanadai nyárfa, valamint 188 fűzfa volt.¹⁸

A kastély mellett sokáig látható volt még egy több mázsás súlyú kő is, amelyen a következő felirat állt: „Engem a jégen át hoztak. 1808, április.” Nyilvánvaló, hogy ezzel az érdekes emlékkel akarták a francia háborúk idejében, 1808-ban megörökíteni a szokatlan és kegyetlen téli időt, amely még később és még ádázabb faggal dermesztett

¹⁴ MNL SZSZBML . IV. T. 10/1793 1. Mappa Terrenl Oppldi Praedialis Keresztút.

¹⁵ TÓTH M. ILDIKÓ (szerk.): Varázslatos tájak – Az ezerarcú Nyírség. Nyíregyháza, 2000. 127.

¹⁶ NAGY J., 2008, 145.

¹⁷ NAGY FERENC: Újabb adatok a „magyar nábob” történetéhez. In: Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár Kiadványai – Helytörténeti tanulmányok IX. Nyíregyháza, 1993. 343–444.

¹⁸ HEGEDŰS DEZSŐ – SZURDOKI MIKLÓS: A rétközi Ibrány. Ibrány, 1990. 67.

meg mindent. Akkor a Tisza szabályozása még nem történt meg. A kótaji nagyméretű követ bizonyára a kastély építtetője, Ibrányi Antal hozatta át a jeges Tiszán.¹⁹ A kő későbbi sorsa azonban ismeretlen, ma már nem látható.

Kazinczy Ferenc kúriája lehetett a minta?

Ha valaha is volt épület, amely a kótaji Ibrányi-Fráter-kúria építéskor mintául szolgálhatott, akkor az minden valószínűség szerint Kazinczy Ferenc Széphalmon álló háza lehetett. Annál is inkább, mert a kótaji kastély építtetőjének, Ibrányi Antalnak az édesanyja, Ibrányi Károlyné Krajnik Mária a nyelvújítás vezéralakjának volt a rokona.²⁰ Kazinczy Ferenc jól ismerte a kótaji kastély építtetőjét, melyet az is bizonyít, hogy 1816-ban, Wesselényi Mik-

Jakobey Károly: Kazinczy Ferenc háza, 1859

lósznak címzett levelében „Öcsém, Ibrányi Antal”-nak nevezte őt.²¹ Lehetséges, hogy a kótaji birtokos többször is megfordulhatott az író széphalmi házában, amely megtetszett neki és kisebb módosításokkal felépítette annak mását a nyírségi településen.

A széphalmi területet Kazinczy nagyapja, Kazinczy Dániel szerezte 1739-ben a családja számára, de akkor még puszta és erdőség állt ott. 1790-ben nekiláttak a terület rendbetételének, körbekerítették, és elkezdték a ház építését. A munkálatokban anyagilag édesanyja, míg az irányításban testvérei segítettek. Kazinczy aránylag nagy lakóházat tervezett, a gazdag házasság és a jól fizető hivatal reményében. 1791-ben készültek el a falak és a tetőszerkezet. Kazinczy kúriája egy zsúpfedeles, de nemes ízlésű udvarház volt, „angol ízlés” szerint tervezett kertben, kicsiny halom tetején. Az épület országuóra néző oldalán egy háromablakos étkező helyezkedett el, azzal szemben az előszoba, ahonnan az udvarra nyílt az ajtó. A kúriában 8 szoba épült, amelyből később dolgozó- és hálószobát, vendégszobát, illetve konyhát is kialakítottak. Kazinczy tervei akkor hiúsultak meg, amikor 1794-ben elfogták, letartóztatták, és pert indítottak ellene. Fogsága idején a ház és a birtok állapota rosszabbodott, a család pedig nem fejezte be a ház építését. A meglévő létesítményt gazdasági célokra használták: öccse, József juhokat tartott benne. Szabadulása után Kazinczy nem feltétlenül Széphalomra akart költözni, ugyanis a nagyméretű háza még nem volt teljesen készen, ráadásul romos, a birtok pedig rendezetlen volt. 1804-ben megnősült, feleségül vette Török Sophie-t.

¹⁹ Nyírvidék – Szabolcsi Hírlap, 1940. március 21. 1.

²⁰ Kazinczy Ferenc nővére, Kazinczy Klára Krajnik József felesége volt, míg a gyermekük, Krajnik Imre (1803–1859) az író lányát, Kazinczy Eugéniát (1807–1903) vette később feleségül.

²¹ SZAUDER MÁRIA (szerk.): Kazinczy Ferenc levelek. Budapest, 1979. 496.

Mivel nem volt hivatala, gazdálkodásból kellett fenntartania magát, ezért a széphalmi birtokot választotta a családalapítás helyszínének. Az elhanyagolt épületet 1806-ban félkészben vette birtokba, vakolatlanul, ajtó és ablak nélkül. Vakolat soha nem került a házra, néhány szoba lakatlan maradt, üveg is jóval később került az ablakokba. Kazinczy kúriájának tervezésekor táji adottságokat is figyelembe vett. A ház magaslatra épült, az országút és az épület közé nem ültetett fákat, hogy ne zavarja a kilátást. A kúria ablakaiból 12 település páratlanul szép látványa tárult elé. Kazinczy 1831-ben bekövetkezett halála után a család elköltözött a széphalmi birtokról, amely Török Sophie halálát követően haszonbérletre jutott. Ezután a ház és a kert elkeserítő állapotba került, személyes élményeiről Petőfi Sándor és Arany János is beszámolt. Írásaikkal egy ország figyelmét igyekeztek felhívni a széphalmi birtokon uralkodó áldatlan körülményekre. A vályogból épült széphalmi kúria végül 1859-re megrogyott, majd 1862-ben lebontották. Helyén 1873 óta görög ízlésű mauzóleum áll, amely Ybl Miklós klasszikus szépségű alkotása, előtte pedig 1911-től Kazinczy Lajosnak, a költő fiának, a tizennegyedik aradi vértanúnak a szobra látható.²²

Ki volt az igazi magyar nábob?

„Szép menedék volt a Törökcsakad csárda a keresztúti gáton, melyben Bús Péter uram volt a kocsmáros. Nevét nem őseitől nyerte e derék ház, hanem érdemekkel szerzé, mert amíg azt elérte az utas, törni vagy szakadni kellett addig valaminek. (...) Nyíregyháza felé nincsen ugyan gát, hanem szabadon járhat alá s fel a víz, amerre néki tetszik. Ismeretlen ember, ha nekibódorodik e süppedéknek, tegyen testamentumot, mert ott vész, ellenben akik ismerősök a föld titkaival, könnyebben eljönnek rajta...”²³ A halhatatlan mesélő, Jókai Mór vetette papírra e sorokat, az 1854-ben megjelent *Egy magyar nábob* című regényében. Alaposan feladta a leckét irodalomtörténészeknek és a Jókai-kutatóknak, akik kivétel nélkül minden regényalakja mögött hajdanvolt személyeket, főhősöket kerestek, s mint utóbb gyakorta be is bizonyosodott: sikerrel. Így történt ez a magyar nábob személyével is, hiszen ő sem maradhatott sokáig inkognitóban. Mindenesetre a könyv kezdő sorai csak megkönnyítették a „nyomozást”. Hiszen még ma is akadnak anyakönyvi feljegyzések arról, hogy a Nyíregyháza szomszédságában fekvő Kótaj községet egykoron Keresztútként emlegették a hivatalos okmányokban. A Török-szakad csárda pedig valamikor Kótaj és Buj között, az Alsórév nevű határrészen állt.²⁴ Igen szerencsés módon a Török-szakad csárdáról hiteles fénykép is fennmaradt az utókorra, melyet 1900-ban a *Vasárnapi Ujság*,²⁵ illetve a Borovszky Samu által szerkesztett Szabolcs vármegyét ismertető monográfia²⁶ is közölte. A fényképen jól látható, hogy a csárda két épületből állt: a fogadóból és a vele szemben épített istállóból, magtárból. Mivel a csárda mind Kótajtól, mind Bujtól viszonylag

²² Múzsák – Múzeumi Magazin 1976. 3. sz. 5.

²³ JÓKAI MÓR: Egy magyar nábob. I. kötet. Budapest, 1962. 5.

²⁴ TÓTH M. ILDIKÓ (szerk.): Varázslatos tájak – Az ezerarcú Nyírség. Nyíregyháza, 2000. 126.

²⁵ Vasárnapi Ujság, 1900. július 29. 499.

²⁶ BOROVSZKY SAMU (szerk.): Magyarország vármegyéi és városai – Szabolcs vármegye. Budapest, 1900. 20.

távol feküdt, főleg az utazók pihenését szolgálta. Az 1920-as évekre lakóházzá alakították át,²⁷ de napjainkban már nem létezik.

A kótaji kastélyt már Jókai Mór életében is a „magyar nábob háza”-ként tartották számon. A Sárospataki Irodalmi Kör közlönyeként heti rendszerességgel megjelenő *Sárospataki Lapok* egyik, 1888. évi száma is beszámolt egy kirándulásról, amikor a Református Kollégium két munkatársát – Viski K.

Bálintot és Kun Pált – látta vendégül a kastély akkori tulajdonosa, ippi és érkeserűi Fráter Sándor (1832–1893): „A meghálás Kótajban történt, Jókai nagy regényalakjának, a „Magyar Nábob”-nak házában. E gyönyörű kastély most a főiskola györgytartói haszonbérelőjének, Fráter Sándor úrnak tulajdona, hol főiskolai emberekül, kiváló szívességgel és barátsággal fogadtattunk.”²⁸ A Borovszky-monográfia a kótaji kas-

A Török-szakad csárda 1900-ban

A „MAGYAR NÁBOB” HÁZA KÓTAJON.

A kastély 1900-ban

télyt szintén a „magyar nábob” házakét mutatja be és egy képet is közöl róla.²⁹ Az épületnek ez eddig a legrégebbi hiteles ábrázolása.

A későbbiekben is bonyodalmas, kusza szálakon vezetett kutatás után, az irodalomtörténészek bátran jelenthették ki: Kárpáthy János, a magyar nábob személye ráillik Kótaj-Keresztút egykoron élt nemes urára, Ibrányi Ferencre (1810–1865). Ráadásul a Kárpáthy családnak a

„Non nascitur, sed fit”, vagyis „Nem születik, hanem lesz” jelmondata megegyezik az Ibrányi család jelmondatával.³⁰ Az Ibrányiak Jókai korában, az 1840-es évek végén, az 1850-es évek elején veszítette el ősi birtokait, és Ibrányi Ferenc ellen is ekkor indult csödeljárás. Azonban a Borovszky-monográfiában Ibrányi Antalt, az 1931-ben megjelent Hunek Emil által szerkesztett kötet Ibrányi Andrást, más források pedig Ibrányi Ferencet tartották Kárpáthy János eredetijének.

²⁷ Nyírvidék, 1923. március 13. 3.

²⁸ Sárospataki Lapok, 1888. november 12. 839.

²⁹ BOROVSZKY SAMU (szerk.): Magyarország vármegyéi és városai – Szabolcs vármegye. Budapest, 1900. 10.

³⁰ NAGY J., 2008. 148.

A kótaji kastély felújításakor előkerült falfestmények és az újabban megismert források ma már egyértelművé teszik, hogy Ibrányi Ferenc volt az, aki Józsa Gyurival (1789–1846) együtt mintául szolgálhatott Jókai Mór *Egy magyar nábob* című regényében Kárpáthy János alakjának megformálásához. Negyven év múlva, visszaemlékezve a mű megírására, Jókai csak Józsa Gyurit nevezte meg, mint olyat, aki ötletet adott az öreg gróf megformálásához, azonban biztosra vehető, hogy Ibrányi Ferenc viselt dolgairól is tudott.³¹ Mivel Ibrányi és Józsa rokonságban álltak, nagyon is hihető az a máig élő szájhagyomány, mely szerint Józsa Gyuri gyakran járt a kótaji kastélyban, s ott Ibrányi Ferencel együtt nagy mulatozásokat csaptak. Ibrányi Ferenc a debreceni fogadóba négylovas hintóval járt, s magával vitte szakácsát, öltöztetőjét és inasait is. A fogadó teljes személyzetét bőségesen megjutalmazva szabadságra küldte, mert csak barátait, ismerőseit volt hajlandó maga mellett megtűrni.³² A tivornyákon más országos hírű gavallérok is jelen voltak, és minden ilyen találkozás egy-egy emlékezetes tréfával végződött. Ibrányi Ferenc a hatalmas családi birtokot végül elkártyázta a kótaji kastély díszes nagytermében napokig tartó kártyacsatákon. Az úri mulatságban az állandó partnerek közül többen meggazdagodtak. Így adódott, hogy Jókai Mór 1854-ben megjelent regényében Ibrányi Ferenc egyéniségét is belegyúrta a főhős, Kárpáthy János alakjának megformálásába.

A kastély későbbi tulajdonosai

Ibrányi Ferenc unokája, Szalay Györgyné Ibrányi Olga (1910–2010) szerint a kártyacsaták következtében a Blauer, a Groák, a Klár és a Mandel családok jutottak nagyobb birtokhoz, így a XIX. században a „nábob kastélyban” egy időre a Groák család is élt.³³ A kúria végül – a legtöbb forrás szerint – 1867-ben az erdélyi eredetű ippi és érkeserői Fráter család birtokába került. Ennek ellentmond az 1870. évi kataszteri térkép, mely szerint a kastély, a melléképületek, valamint a hozzájuk tartozó park Hatzel Antal (1796–1868) Nyíregyháza 1850–1854 közötti polgármesterének tulajdonát képezte. A térkép elkészítésekor már nem élt az egykori városvezető, viszont lehetséges, hogy a Kelcz család után az 1860-as években ő lett a kastély új tulajdonosa. Halála után ippi és érkeserői Fráter Sándor (1832–1893) lett az épület új lakója, aki 1870-től már Kótajban élt, hiszen harmadik gyermeke születésekor az anyakönyvek már a községet tüntették fel lakhelyeként. Ráadásul Fráter Sándor rokonságban is állt az egykori nyíregyházi polgármesterrel, ugyanis anyósa édesanyja Hatzel Anna, Hatzel Antal lánya volt.

³¹ NAGY FERENC: Ki volt a „magyar nábob”? In: Szabolcs-Szatmári Szemle, 1986. 1. sz. 62. [NAGY F., 1986]

³² Uo.

³³ NAGY F., 1986, 66.

Fráter Sándor 1832. március 12-én született Nagyhalászon Fráter Benedek és Csoma Zsófia gyermekeként. 1846-ban a grazi katonai iskolában tanult, 1848 elején hadfi volt a 39. (Don Miguel) gyalogezredben. Az 1848–49-es szabadságharcban mint huszártiszt vett részt, s több csatában kitüntette magát Görgei Artúr (1818–1916) honvédtábornok oldalán. 1848 nyarán ezredével a Délvidéken harcolt. 1848. október 19-től hadnagy, 1849. február 16-tól főhadnagy, végül százados lett a 33. honvédszászlóaljban. Augusztus 20-án Borosjenőnél tette le a fegyvert. A szabadságharc bukása után besorozták a császári-királyi hadseregbe, ahol rövid ideig szolgált. Ezt követően visszavonult gazdálkodni, majd 1866-ban feleségül vette szolnoki és jármi Jármay Irént (1840–1919), Jármay Menyhért (1801–1876) Nyíregyháza akkori polgármesterének a lányát. Kezdetben Györgytarlón éltek, majd 1870-ben Kótajba költöztek. Házasságukból nyolc gyermek született: Zsófia (1868–1951) és Sándor (1869–?) Sárospatakon, György (1870–?) Nyíregyházán, Anna (1873–1936) Tiszabercelen, Zoltán (1875–1924), István (1877–?), Eszter (1879–1976) és Ágnes (1884–1965) pedig Kótajban. Fráter Sándor a kiegyezés után a vízszabályozási ügyek terén fejtett ki szakirodalmi munkásságot és 1867 óta – mint egykori huszártiszt – tagja volt a Szabolcs vármegyei Honvédegyeletnek. Amíg Kótajban élt, a kastélya egy rendhagyó eseménynek, egy párbajnak is otthont adott, amelyről a *Pesti Hírlap* beszámolt. A felek közül az egyik Heumann Ignác, az 1882–83. évi tiszaezlári vérvádban a vádlottak egyik védője, míg a másik Vay György csendbiztos volt. Vay korábban a nyílt utcán tanú jelenlétében mélyen megsértette Heumannt, aki válaszul kihívta őt. Mivel mind a ketten megkérdőjelezték egymás párbajképességét, az ügy sok huzavonával végül becsületbíróság elé került, amely mindkét félre nézve kimondta az összecsapást.³⁴ A kardpárbajra 1883. november 26-án került sor és a *Pesti Hírlap* megírta, hogy a küzdelem „hétfőn délután folyt le Nyíregyháza közelében fekvő Kótaj községben Fráter Sándor üresen álló kastélyában. Vay segédei Trajtlér Soma és Mezőssy Gyula, Heumanné pedig Fráter Sándor és Dessewffy Dénes volt. Mindkét fél az első összecsapásnál azonnal megsebesült. Vay kezén és mellén súlyosabb sebeket kapott, miért is a küzdelmet beszüntették. Heumann hátán három erős lapvágást kapott, melyek egészen jelentéktelenek. Vay valószínűleg párhétig a szobát fogja őrizni, amíg a mellén ejtett vágás teljesen begyógyulhat.”³⁵

Néhány évvel később, 1889. április 23-án a m. kir. 5. honvéd huszárezred Kótajban tartotta meg táborigazgatói gyakorlatát. Mint egykori ’48-as honvédszázados, Fráter Sándor látta vendégül a tisztikart és a legénységet. „A nem mindennapi vendégségben többen vettek részt Nyíregyházáról is: hölgyek és urak. A vendégszerető házigazda, mikor a huszárok nevében megköszönték neki a szíves látást, szép beszédben válaszolt a köszönetet tolmácsoló szavakra.”³⁶

Fráter Sándor 1893. március 8-án, Kótajban hunyt el. Másnap temették el a község temetőjében. Ennek ellenére a Borovszky-monográfia a kastélyt még Fráter-féle háznak nevezte.³⁷

³⁴ Pesti Hírlap, 1883. november 27. 5.

³⁵ Pesti Hírlap, 1883. november 29. 5.

³⁶ Nyírvidek, 1889. április 28. 5.

³⁷ BOROVSZKY SAMU (szerk.): Magyarország vármegyéi és városai – Szabolcs vármegye. Budapest, 1900. 38.

Kacsóh Pongrác (1873–1923)

A kastély nem sokkal ezután a de-recskei Körömendy család birtokába került. A család igen muzikális volt. Körömendy Endre (1877–1907) tartalékos honvéd huszárhadnagy 1905. március 25-én vette feleségül Budapesten, az erzsébetvárosi plébánia templomban Kacsóh Edithet (1875–?), aki Kacsóh Pongrác (1873–1923) húga volt. A *János vitéz* zeneszerzője a századforduló éveiben gyakran megfordult a kótaji kiskastélyban.³⁸

A Körömendyek azonban 1905-ben már eladásra szánták a kúriát és a hozzátartozó ingóságokat: „Kótaj községben a Fráter-féle, jelenleg Körömendy Imre úr tulajdonában lévő 108 kis hold föld, 4 hold dohánytermeléssel, nagy gyümölcsös kerttel, melyben szőlő ültetvény is van, tovább úri lakás parkkal és melléképületekkel azonnal eladó.”³⁹

Körömendy Endre nem sokkal később, 1907. március 9-én, 30 éves korában váratlanul elhunyt, míg édesapja, Körömendy Imre (1837–1907) szintén az év december 1-jén halt meg 70 éves korában.

Ezután egy rövid ideig a Mandel család élt a kastélyban – 1919-ben tőlük vette meg a teljes ingatlant Fráter Zoltánné Csuha Malvin (1869–?), s ezzel újra az ippói és érkeserői Fráter család tulajdonába került a „nábob háza”.⁴⁰

Fráter Sándor (1832–1893) fia, Fráter Zoltán 1875. június 25-én született Kótajban. Édesapjához hasonlóan a katonai pályát választotta, m. kir. huszártisztként szolgált. 1898. december 23-án Miskolcon feleségül vette a Borsod vármegyei Dövényből származó Ragályi Matildot (1873–?), de 1902. április 16-án elváltak egymástól. Házasságukból egyetlen gyermek született: Fráter György 1900. április 10-én, Felsőnyárádon, de ő fiatalon, váratlanul elhunyt 1919. december 22-én Debrecenben. A házasság felbontása után megismerkedett a tahvári és tarkeői Tahy család rokonságába tartozó eördöghfalvi Csuha Malvinnal, akit 1907. május 14-én vezetett oltár elé az Ung vármegyei Császlócon.⁴¹ Itt éltek együtt egészen 1918-ig, amikor csődbe jutottak, így miután eladták ottani birtokukat, attól kezdve Kótajban éltek tovább.⁴² Szemerszky János (1894–1966) kótaji görögkatolikus plébános személyesen ismerte

³⁸ Kelet-Magyarország, 1976. november 21. 6.

³⁹ Nyírvidék, 1905. január 1. 6.

⁴⁰ Kelet-Magyarország, 1990. augusztus 1. 4.

⁴¹ Budapesti Hírlap, 1907. május 28. 9.

⁴² NAGY J., 2008, 149.

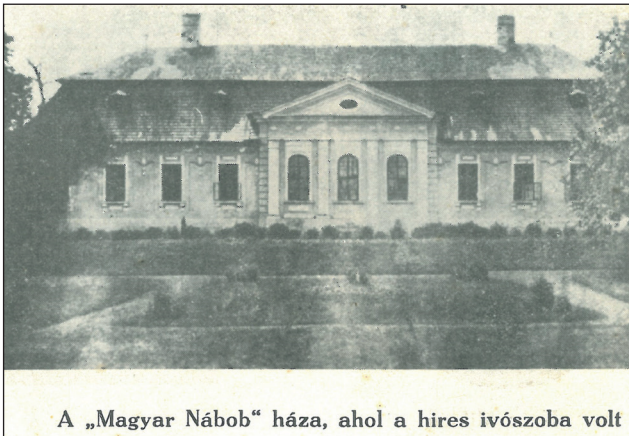
Fráter Zoltánt, aki szerinte „rátarti, régi úr volt.”⁴³ Szemerszky a görög-katolikusok *Historia Domusában* összegyűjtötte a kótaji földbirtokosok elbeszélése alapján a földesúri családok és a kastélyok történetéről szóló családi hagyományokat. „Nevezettel jó barátságban voltam, míg élt, olykor-olykor elbeszélgettünk kastélyában vagy nálam a parókián.” Fráter Zoltán végül 1924. június 1-jén, délelőtt 9 órakor, egy operálás után, veselob következtében hunyt el Budapesten, a VIII. kerületben. Temetésére június 4-én, délután fél

Részlet a „Magyar Nábob” rezidenciájából, Kótaj
Jármy Zoltánné tulajdona

A kastély főhomlokzata 1929-ben

4-kor került sor a kótaji kastélyból.⁴⁴ A kastély tulajdonosa ettől kezdve özvegye, Csuha Malvin lett. A Háger László által 1929-ben szerkesztett Szabolcs vármegyéről szóló monográfiában szereplő képaláírás tanúsága szerint szolnoki és jármy Jármty Zoltán (1867–1922) felesége, pazonyi Elek Malvin (1876–1924) tulajdona volt a kastély. Ennek azonban ellentmond a könyvben szereplő ismertető, ahol az olvasható, hogy

A „Magyar Nábob” háza, ahol a híres ivószoba volt

A kastély kerti homlokzata 1929-ben

a Jókai regényében „sokszor előforduló ivószoba a régi curiával együtt ma Fráter Zoltánné tulajdona”⁴⁵. A *Magyarság* című politikai napilap 1928-ban ezt erősíti meg: a „nagy kőkerítéssel övezett empire stílusú nemesi kúria Fráter Zoltánné tulajdona”⁴⁶. Valószínű lehet, hogy a Háger-féle könyv szerzője összekeverte Jármty Zoltánné Elek Malvint Fráter Zoltánné Csuha Malvinnal. Ebben

az időben azonban a Tahy család is a kúriában élt, ugyanis a megözvegyült Fráter Zoltánné Csuha Malvin sógora – testvére Csuha Sarolta révén – az a Czibur Vilmos (1847–1917) volt, akinek a lányát, Czibur Erzsébetet (1891–1969) Tahy Endre (1878–1942) magyar királyi kormányfőtanácsos, nyugalmazott vármegyei főjegyző

⁴³ Uo.

⁴⁴ Nyírvidék, 1924. június 4. 6.

⁴⁵ HÁGER LÁSZLÓ (szerk.): Szabolcs vármegye fejlődése és kortörténete. 1929. 348.

⁴⁶ Magyarság, 1928. június 3. 2.

vett feleségül. Mivel Fráter Zoltán és Csuha Malvin házasságából nem született gyermek, az özvegyen maradt asszony még életében a testvére, Csuha Sarolta (1865–1945) lányára, Czibur Erzsébetre és annak férjére, Tahy Endrére hagyta a kastélyt.⁴⁷

Tahy Endre a középiskoláit Ungváron, a jogot pedig Budapesten végezte el. 1901–1919 között Ung vármegye tisztviselője volt. A cseh megszálláskor Budapestre került, a közéleti minisztériumban nyert beosztást, melynek 1924–25. évi felszámolását mint osztályfőnök irányította. Ezt követően kótaji birtokán gazdálkodott, s a helyi sportegyesület elnöke lett. 1928–1937

között a kastélyban élt Fráter Zoltán nővére, Fráter Anna (1873–1938) is, aki tanárnő, majd árvaház-igazgató volt. Fráter Anna 1873. október 31-én született Tiszabercelen. Az állami felsőbb leányiskolát és a tanítónőképzőt Budapesten végezte. Tanítónői működését Kisvárdán kezdte meg. 1900-ban lépett a főváros szolgálatába, Zuglón kapott beosztást. 1914-ben bízták meg az Erzsébet Leányárvaház vezetésével,

Fráter Anna (1873–1938) a kótaji kastélyban

majd 1918-ban igazgatóvá nevezték ki. A vezetésére bízott árvaházat közmegelegedésre vezette. Pedagógiai és karitatív működését nemcsak az intézet keretén belül fejtette ki, hanem társadalmi téren is, több jótékonyági és kultúregyesület tagja volt.⁴⁸ Miután 1938. március 11-én elhunyt Kótajban, s két nappal később református szertartás szerint eltemették, azt követően, 1938-tól a mérki Piller család élt a kúriában.

A mérki Piller család feje, Piller Dezső (1873–1958) a Sáros vármegyei Piller-Peklénben született. Apja mérki Piller Kálmán (1845–1920) földbirtokos, míg anyja pécsújfalusi Péchy Ágnes (1849–1937) volt. A család később a Sáros vármegyei Licsérden élt, majd Piller Dezső 1899. december 16-án Kótajban feleségül vette jármi és szolnoki Jármay Márton (1842–1915) lányát, Jármay Mártát (1877–1956). Az ő házasságukból született meg Zsigmond nevű gyermekük 1906. január 6-án Licsérden, aki középiskoláit Budapesten, míg a gazdasági akadémiát Debrecenben, Magyaróváron és Németországban végezte el. Oklevelének megszerzése után a család licsérdi birtokán kezdett gazdálkodni, majd 1934-ben annak kótaji 363 holdas uradalmát vette át.⁴⁹ Bár Piller Zsigmond sárosi születésű volt, az édesanyjának, Jármay Mártának Kótajban volt a birtoka. A jussok elosztásakor a bátyja, Piller György (1903–1991) az édesapjuk sárosi birtokát kapta, míg Zsigmondot elküldték az édesanyja kótaji birtokára gazdálkodni – így ismerkedett meg Tahy Endre lányával, Tahy Eszterrel (1912–1998).

⁴⁷ Kelet-Magyarország, 1990. augusztus 1. 4.

⁴⁸ SZENTMIKLÓSSY GÉZA (szerk.): A magyar feltámadás lexikona. Budapest, 1930. 592.

⁴⁹ Személyi adattár 299. In. Dienes István (szerk.): Szabolcs vármegye. Budapest, 1939.

Amikor udvarolt neki, éppen egy másik nagyon szép kis kúriát bérelt a falu másik végén, a Tóth-féle kastélyt, melyhez egy hatalmas gyönyörű kert is tartozott. A fiatal pár 1936. június 28-án délután 6 órakor a kótaji római katolikus templomban kötött egymással házasságot.⁵⁰

Az asszony az esküvőjükre később így emlékezett vissza: „Nagy előkészületek voltak, ott nyüzsgött az egész rokonság a sárosiak és az Ung megyebeliek. A ceremóniát a szülei és a testvérem rendezték nagy igyekezettel és izgalommal 8 koszorúslány vonult velem egyforma rózsaszínű ruhában. Két kocsit díszítettek fel virággal, az elsőben ment a férjem, az utolsóban pedig én. Akkor még nagyon porosak voltak az utak, a tűzoltók locsolták fel amerre elhaladtunk, s úgy vonultunk a templomba. Emlékszem Péter-Pál előtti szombat volt, a falu végéig mindenütt kinn álltak az emberek az utcán. A császlóci plébános adott össze bennünket. A ceremónia után a nagynéném fogadott, húzták a cigányok az előszobában, a nagyszobában pedig roskadozott az asztal a Koronából hozott finomságok alatt. Hogy meddig tarthatott a multság arra már nem emlékszem, mert olyan 3 óra tájban faképnél hagytuk a rokonságot s megszőktünk az urammal.”⁵¹ A Piller család kótaji uradalmát a Dienes-monográfia a következőképpen jellemzi: „Az uradalom modernül van felszerelve, 16 állandó alkalmazott és kb. 100 idénymunkást foglalkoztat. Kalászos, kapás és ipari növényeket termel, s különös gondot fordít a haszonállatok tenyésztésére. Jelenleg 20 tehénből álló tehenészete van, amelyhez megfelelő számú növendékmarha tartozik. A lótenyésztés terén a melegvérűek, a sertéseknél a mangalicák dominálnak. 20 hold szőlő és gyümölcsöse termésének Nyíregyháza a piaca. Az uradalom vezetője Piller Zsigmond, intézője: Friedman Zoltán. A birtokon belterjes gazdálkodás és állattenyésztés folyik. a föld megmunkálása főleg állati erővel történik.”⁵²

A kastélyban tartott bálókra is jó szívvel emlékezett vissza Pillerné Tahy Eszter: „Nagy bálókra nagyon keveset tartottunk, talán ha kettőt egy esztendőben. A kastély 7 szobája és 2 előszobája közül a nagyszobában – ahol táncoltunk – kb. 30–40 fő társaság fért el, egy másik szobában volt az asztal terítve, ott volt a büfé, s lehetett beszélgetni is. Minden bálón szinte kötelező volt új ruhában megjelenni. (...) Aztán amikor összeházasodtunk az urammal még ennél is kevesebb multságban vettünk részt. Ott volt a gazdaság, az istállónyi ló és tehén, meg aztán a gyerekek is születtek sorba. A kastély előtt magasodott egy csodálatos vadgesztenyefa. Egyszer az alatta lévő padon etettem a legkisebbik gyermekemet, amikor a sógornőm, Jármí Menyhért-né sajnálkozva megjegyezte mártír vagyok, hogy nem járok szórakozni. De én olyan boldog voltam a négy gyerekkel és a jó urammal hogy más örömökre nem is volt szükségem.”⁵³

Piller Zsigmond és Tahy Eszter nyolc évig élt boldog házasságban, melyből négy gyermek született: Berta, Zsigmond, Mária és Eszter. Piller Zsigmond a cseh állampolgárságát a birtokra való tekintettel is magyarra változtatta. Ez persze azzal járt, hogy

⁵⁰ Nyírvidek – Szabolcsi Hirlap, 1936. június 28. 7.

⁵¹ Új Kelet, 1994. március 5. 7.

⁵² Személyi adattár 299. In. Dienes István (szerk.): Szabolcs vármegye. Budapest, 1939.

⁵³ Új Kelet, 1994. március 5. 7.

be kellett vonulnia katonának. Mivel sokat betegeskedett, többször visszatért Kótajba, majd 1944-ben újra behívták Sopronba, ahonnan már nem tudott hazajönni. Állítólag elindult hazafelé, de Budapesten elfogták és onnan hurcolták el az oroszok. Tahy Eszter sógora, Jármay Márton is csak a testvérének mertte elmondani, hogy Gödöllőn még találkozott vele, s ott olyan rossz állapotban találta, hogy valószínűleg nem is élt már sokáig. Még utána is éveken át várták haza, de soha többé nem jött vissza.⁵⁴

Empire stílusú kúria Kótajban.
Jókai: Magyar Nábobjában megörökítve.

A kastély kerti homlokzata 1939-ben

1945 után a kastélyt egy ideig lakóházként, illetve kultúrházként használták, majd sokáig termelészövetkezeti raktár volt. Az 1980-as évekre az épület tetőzete több helyen beszakadt, ajtóit, ablakait elhordták. Parkjából a százados fákat kivágták, szomszédságában birkaólat építettek.⁵⁵

A kastély utolsó lakója

Piller Zsigmondné Tahy Eszterrel (1912–1998), a kastély utolsó lakójával 1994-ben készített interjút az *Új Kelet*. A 81 éves asszony sokat mesélt a kastélyról: „1936-ban volt teljesen felújítva. Amikor férjhez mentem, édesapámék felköltöztek Budapestre a belügyminisztériumi munkája egyébként is oda kötötte, s nekünk hagyták a kúriát. Férjem révén ekkor lett Pillér-kastély a neve. A háború végén – akkor maradtam egyedül a gyerekekkel – ki kellett költöznünk innen a cselédházba. Rengeteg zaklatásnak voltunk kitéve, éjszakákon át zörgettek az ablakon, hogy nagyságos asszony tessék menekülni, mert elviszik magukat. A gyerekek – négyéves volt a legkisebb – riadtan bújtak hozzám az ágyban, nem is bírtuk sokáig. 1949-ben a nagybátyámnál húzódtunk meg csak tavasszal jöttünk haza, mert egy kótaji asszony megírta, ha nem jövünk haza március 15-ig, akkor mint svájci disszidensektől elvesznek tőlünk mindent. Ekkor – még 1947-ben – a két legnagyobbik gyerekemet sikerült kimenekíteni Svájcba a testvéremhez a Nemzetközi Vöröskereszt segítségével egy hadiárkvát segélyező akció keretében. Szerettem volna én is utánuk menni a két gyerekkel, de nem volt rá pénzem, no meg édesanyám is hazajött Ungvárról. Tőle kellett volna megszökni, annál viszont sokkal jobban szerettem. Maradtunk, pedig sok ember csak a kizsákmányolót látta bennünk, holott ez hazugság. A kastély soha nem volt elzárva a falu közösségétől, ide az egyszerű emberek ki-be járhattak. A férjem is közéleti ember volt 1942–43-ban

⁵⁴ Új Kelet, 1994. március 5. 7.

⁵⁵ NAGY F., 1986, 64.

a kisgazdapárt megalapításában is sokat fáradozott. Szóval, hogy megéljünk, dolgozni mentem Pestre. Egy bölcsődébe kerültek, egy fizetésből egyedül neveltem fel az itt maradt két gyereket. A kastélyt az oroszok csaknem elkótyavetyélték. Kinyitották az ajtókat és hagyták, hogy az emberek széthordjanak mindent. Nem is maradt semmi csak ez az egy kép a falon, még az esküvőnkre készítette az édesapám Ijjász Gyula (1874–1943) festőművésszel. Most olyan antik berendezések állnak itt, amik abszolút kiríznak a környezetből. Az eredeti tárgyakból Vencsellőre és Nagyhálszba is került egy-egy darab. Névtelen levelekben meg is írták, hogy néhány dolgot hol találhatok meg, de nem mertem utánajárni, mert féltem, meg is ölhetnek miattuk, s akkor mi lesz a gyerekekkel. Emlékszem, volt egy gyönyörű szekreter a nagyszobában, amit még nászajándékkul kaptam, ki lehetett nyitni íróasztalnak, s egy titkos leveles fiókot is rejtett magában. Azon állt egy csodálatos rézóra két réz gyertyatartóval. A falakat fehérre meszelték, de olyan értékes képek vannak alatta, hogy nincs is több ilyen az országban. A nagyszobai legalábbis ilyen, a múzsákat ábrázolja görög istennők koszorújában, a szabolcsi műemlékesek nem tudták rendbe hozni. Sokáig raktárnak, magtárnak meg mindenfélenek használták az épületet. Az 1950-es évekre tönkre is ment, 1962-ben aztán jött egy miniszter, megnézte, gyönyörűnek találta és intézkedett a rendbehozataláról. A műemlékesek kb. 5 évig dolgoztak rajta. (...) Kítették rá a mű-

Kótaj. Volt Ibrányi—Fráter-kúria

A romos kastély 1985-ben

emléképület táblát, amit aztán leloptak róla. A tettest egyáltalán nem érdekelte, hogy még a magyar nábob története is ehhez az épülethez fűződik. Birkaólakat telepítettek körülötte, szisztematikusan, hogy tönkremenjen. A kastélyt körülölelő parknak hírmondója sem maradt, pedig mindennel együtt 16 hold és 600 öl tartozott ide, rajta egy tenispályával. Magas téglafallal volt körülvéve, a parkban galagonyafák, orgona,

hatalmas fenyők és más csodálatos növények díszlegtek. A kerítés tégláit széthordták, a parkból legelőt csináltak. Ma legalább a kastély szép megint.⁵⁶

Piller Zsigmondné Tahy Eszter 1998-ban hunyt el, és Kótajban temették el 1998. december 23-án.

A kastély felújítása

1976 novemberében döntés született a romos állapotú Ibrányi-Fráter kúria helyrehozataláról. Az Országos Műemlékvédelmi Felügyelőség akkor másfél millió forintból

⁵⁶ Új Kelet, 1994. március 4. 7.

kívánta a helyreállítási munkálatokat fedezni, melynek keretében elsőként a szükséges állagmegóvást végezték volna el az épületen, majd a belsők helyreállítását követően külön tanulmánytervet készítettek volna a kúria korhű berendezésére.⁵⁷ Ez azonban sokáig csak terv maradt, hiszen majdnem egy évtized telt el, mire 1985 őszén ténylegesen megkezdődtek a renoválási munkálatok. Először kicserélték a födémeket, felszedték a padlót és előkészítették az épületet az aprólékos helyreállítási munkákhoz. 1986-ban a tetőszerkezet felújításával és a falfestések rendbehozatalával folytatták a munkálatokat,⁵⁸ majd 1987-ben újabb kétmillió forinttal támogatták a projektet és tervbe vették, hogy a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Múzeumok Igazgatósága ipartörténeti, illetve helytörténeti kiállítási anyagait az épületben helyezik majd el.⁵⁹ 1990-re hat helyiség padlózatát sikerült pótolni, fehérre meszelték a falakat, de a nem mindennapi látványt nyújtó díszterem is visszanyerte a régi fényét, melynek mennyezetén a műzsák, az összhang, a harmónia és a ritmus istennői

A kastély felújítása 1990-ben

hosszú idő után újra a kastélyba lépőkre tekinthettek.⁶⁰ 1992-re az empire stílusú kiskastélyt kívülről teljesen felújították.⁶¹ Nyolc évvel később a belső terek helyreállításával folytatták a munkálatokat: 2000-ben a megyei közgyűlés tulajdonában, de a múzeumok megyei igazgatósága kezelésében lévő épület három terméttába a szakemberek. A nagyterem és a két kisterem restaurálására közel húszmillió forintot fordítottak. A felújított termeket december 11-én adták át.⁶² Ugyanakkor az épület szomszédságában álló egykori cselédházat lebontották. 2008 nyarán a megyei önkormányzat értékesítette a kúriát, melynek fenntartása így átkerült Kótaj Község Önkormányzatához. Az új fenntartó 2016 júliusában a Norvég- és EGT Alapoknak köszönhetően 106 millió forint pályázati támogatást nyert a kastély felújítására.⁶³ Ennek keretében 2017 végére a freskók egy újfahértói templomfestő cégnek köszönhetően megújultak, míg a kastély köré falat építettek, valamint parkolót és járdát is kialakítottak.⁶⁴

⁵⁷ Kelet-Magyarország, 1976. november 21. 6.

⁵⁸ Kelet-Magyarország, 1986. február 18. 5.

⁵⁹ Kelet-Magyarország, 1987. augusztus 25. 2.

⁶⁰ Kelet-Magyarország, 1990. június 23. 9.

⁶¹ Kelet-Magyarország, 1992. augusztus 5. 11.

⁶² Kelet-Magyarország, 2000. december 6. 7.

⁶³ Kelet-Magyarország, 2016. július 23. 5.

⁶⁴ Kelet-Magyarország, 2017. április 29. 5.

A kastély nagyterme napjainkban

*

Jelen tanulmány szerzőjének két nagymamája is ebben a kastélyban találkozott egymással először az 1930-as évek végén: apai nagymamám, Holmár Istvánné Orosz Julianna és anyai nagymamám, Bódi Józsefné Károlyi Julianna, akinek édesapja, Károlyi Sándor a Piller család szolgálatában állt. Az akkor még igen fiatal lányok nem is sejtették, hogy négy évtizeddel később rokon-

ságba kerülnek egymással. Apai nagymamám – aki szintén a Piller család alkalmazottja volt – jó szívvel emlékezett vissza az ott töltött évekre, a karácsonyi ünnepekre, valamint a fenyőfaállításra a díszteremben. Gyakran emlegette, hogy a kastély hatalmas parkjában tenispálya is volt. A rendszerváltást követő években is, ha találkozott Piller Zsigmondné Tahy Eszterrel, még mindig „nagyságos asszonynak” szólította az akkor már birtokkal és kastéllyal nem rendelkező asszonyt.